

Tieto ja asenteet ovat kohdallaan,
ja tekojakin syntyy, kunhan saamme
trendisetteireitä näyttämään mallia.

Tönäisy vain, ja olemme ilmastokansalaisia

Tiedetään: kasvisruokaa sen olla pitäisi, mutta kun pihvi on niin hyvää ja brasilialainen sisäfilee oli tarjouksessa. Tiedetään, että junalla olisi hyvä liikua, mutta kun Turkuun pääsee nyt niin kätevästi autolla uutta moottoritietä – ihan ajallaan.

Ja toisaalta, miksi minun pitäisi tuskaila ilmaston vuoksi, kun kukaan muukaan ei tee mitään? Eivät edes isot herrat Kööpenhaminassa.

– Ihmisillä on runsaasti tietoa ilmastomuutoksesta, ja kaikki ovat periaatteessa valmiit toimintaan, arvioi ajatushautomo Demos Helsingin kehitysjohtaja **Roope Mokka**, joka on tutkinut suomalaisten ilmastoasenteita muun muassa valtioneuvoston tulevaisuusselontekoon. Hän toimitti myös viime vuonna ilmestyneen Olimme kuluttajia -kirjan, jossa esiteltiin ilmastomuutoksesta juontuvia tulevaisuuden skenaarioita.

– Seisomme samassa rivissä, mutta kukaan ei ota askelta eteenpäin. On riski, että syntyy sivustakatsojajailmiö, ja ihmiset alkavat poistua takavasemmalle, Mokka jatkaa.

Ei kondomia ilmastomuutokseen

Tieto ja positiiviset asenteet eivät riitä, sillä ilmastomyönteinen elämäntapa on kokonaisvaltaisen asia.

Suomesta löytyy esimerkkejä

elämäntavan muutoksista, joilla on ollut yhteiskunnallista merkitystä. Pohjois-Karjala-projekti muutti ruokatottumukset, kohensi terveyttä ja nosti odotettavissa olevaa elinikää. Liikkuminen on lisääntynyt ja tupakointi vähentynyt tasaisesti 1980-luvulta lähtien. Voitaisiko näistä oppia jotakin?

– Pohjois-Karjala-projekti oli aivan mieletön menestystarina. Sitä kampanjoitiin voimakkaasti sekä yhteiskunnan että arjen tasolla, esimerkiksi työpaikkaruokaloissa, Mokka tietää.

Ilmastoasioissa tiedon tuputus voi kääntyä tarkoitustaan vastaan. Liiallinen vaaroista tottaminen voi luoda mielikuvan, ettei yksittäinen ihminen voi tehdä mitään, että kyse on hänelle liian isosta asiasta.

– Ilmastomuutokseen ei voi tarjota konkreettista ratkaisua – kuten voi tarjota kondomia aidaa vastaan. Sellaista ei ole, Roope Mokka harmittelee.

Matka tiedosta toimintaan on lisäksi kovin pitkä, jopa kymmeniä vuosia, kuten tupakoinnin hidas väheneminen osoittaa. Ilmastotieteilijöiden mukaan hiilidioksidipäästöt pitäisi kuitenkin saada merkittävästi pienemmiksi jo 10–15 vuodessa, jotta lämpeneminen pysyisi hyväksyttävissä rajoissa.

Valistuksen tilalle on siis keksittävä jotakin, joka tehoaa nopeasti.

10 askelta oikeaan suuntaan

1 Kävele kauppaan ja osta vain niin paljon kuin jaksat kantaa.

2 Valitse tuotteita, jotka säästävät ympäristöä ja luonnonvaroja.

3 Vähennä lihan syöntiä.

4 Kävele tai pyöräile töihin, jos kelit ja matka antavat myöten.

5 Ehdota työnantajallesi, että voisit tehdä päivän viikossa etätöitä.

6 Tee lomamatkasi junalla tai laivalla. Jos lennät, maksa hiilimaksu.

7 Sääda kodinkoneesi energiansäästötilaan.

8 Vie vanhat tavarasi kierrätykseen.

9 Erottele ja kierrätä jätteesi.

10 Lämmitä sähkösauna vain kerran viikossa.

Ekovalinnat oletusarvoiksi

Viisastenkivi saattaa löytyä behavioristisesta taloustieteestä. Se haastaa perinteisen taloustieteen oletuksen, jonka mukaan me ihmiset tekisimme tietojemme pohjalta rationaalisia valintoja. Tilanne on itse asiassa päinvastainen: teemme koko ajan ratkaisuja, jotka ovat helpoja ja joita näemme muidenkin tekevän, vaikka ne eivät olisi etumme mukaisia.

Roope Mokka viittaa Chicagon yliopiston tutkijoihin **Richard Thaleriin** ja **Cass Sunsteinin**, jotka kaksi vuotta sitten julkaisivat päätösten teosta kirjan *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth and Happiness*. *Nudge* tarkoittaa työnäisyä, ja Mokka esittää, että ihmisiä pitää auttaa valitsemaan oikein.

– Ekologisista vaihtoehtoista pitäisi tehdä oletusarvoja. Lentomatkustamisen hiilipäästöjen kompensatiomaksun tulisi sisältyä oletuksena lipun hintaan. Jos sitä ei halua maksaa, se on valittava pois.

Ekologisia oletusarvoja voivat edistää portinvartijat, ammattiryhmät, jotka ovat avainasemassa asumista, liikkumista ja syömistä koskevissa valinnoissa. Portinvartijammateissa ovat muun muassa isännöitsijät, rakentajat, matkatoimistovirkailijat, elämäntapalehtien toimittajat, kauppakettujen sisäänostajat ja työpaikkaruokalojen henkilöstö.

– Ilmastonmuutos on nähty liian paljon ihmiskunnan eettisenä ongelmana. On se sitäkin, mutta kun se

jalkautuu arkiseksi kuluttajapäätöksiksi, muutoksessa ei ole kyseen kummemmasta kuin saada ihmiset valitsemaan jotakin vähän erilaista kuin ennen.

Edelläkävijät vetävät mukaansa

Elämäntavan muuttaminen ilmastomyönteiseksi on silti isompi asia kuin olutmerkin vaihtaminen tai siirtyminen kevytjuustoon. Niihin voi riittää ”tönnäisyksi” hyvä mainoskampanja, mutta uusi ekologinen elämäntapa edellyttää esimerkin voimaa.

– Ympäristötekoihin eri ihmisiä motivoivat eri asiat. Joku motivoituu kehuista, toinen taloudellisesta palkinnosta. Paras motivaattori on kuitenkin se, mitä muut kaltaisemme ihmiset tekevät. Harva pystyy tekemään muista poikkeavia valintoja, Mokka tietää.

Roope Mokka toivoo sosiaalisiin ryhmiin mielipidejohtajia, jotka alkavat toimia uudella tavalla. – Edelläkävijöitä tarvitaan, sillä esimerkki vetää muita mukaan.

Trendisettereiden ilmaantuminen edellyttää positiivista sykliä. Ekovalintoja ei pitäisi nähdä jostakin luopumisena, vaan jonkin voittamisena. Etätyöläinen voi viettää enemmän aikaa kotona, auton junaan vaihtava saa aikaa lukea, hampurilaisista luopuva pudottaa kiloja ja työmatkapyöräilijä kohottaa kuntoa.

– Ja joillekin riittää parempi omatunto. Eri ryhmille edut ovat erilaiset, mutta olen vakuuttunut siitä, että elämä vähähiilisessä maailmassa olisi parempaa kuin nykyisessä, Roope Mokka sanoo.

Palstan pitävä JARNO FORSSELL on vapaa tiedetoimittaja ja Tiede-lehden vakituinen avustaja.

LASKIAISEN MONET LASKUT

On pikemmin sääntö kuin poikkeus, että lyhyet ja yksinkertaisilta näyttävät verbit ovat yllättävän monitulkintaisia. Hyvä esimerkki on *laskea*. Se voi tarkoittaa muun muassa alaspäin suuntautuvaa liikettä, madaltumista, vähenemistä, irti päästämistä, sallimista, laskutoimitusten suorittamista, arvioimista ja ampumista. Tarpeen tullen voi *laskea* myös *leikkiä* tai *luikuria*.

Päivän nimi laskiainen on *laskea*-verbin johdos, mutta ei ole itsestään selvää, mitä laskemista siinä tarkoitetaan. *Kristfrid Ganander* kuvasi 1700-luvulla *Mythologia Fennicassaan* suomalaisten laskiaisenviettoa ja arveli, että juhlapäivän nimi johtui tavasta laskea märkeä laskiaistiistain ratoksi. Tämä ei kuitenkaan voi pitää paikkaansa, sillä kaikissa vanhimmissa lähteissä, joissa sana mainitaan, puhutaan *paastonlaskiaisesta* tai *paastonlaskiaissunnuntaista*. *Laskiainen* liittyy siis paastonajan alkuun.

Ortodoksisessa Karjalassa laskiaissunnuntaita on vanhastaan nimitetty *maidopyhälaskuksi*. Silloin luovutaan munien ja maitotuotteiden syömisestä ja aletaan valmistautua paastoamalla pääsiäiseen. Jo viikkoa ennen on vietetty *lihapyhälaskua* ja jätetty lihan syöminen. Venäjässä laskiaissunnuntaita on nimitetty ”jäähvyäissunnuntaiksi”. Silloin oli hyvästeltävä herkkuruuat peräti seitsemän viikon ajaksi.

Roomalaiskatolisissa kirkossa ja myös suurimmas- sa osassa keskiajan Suomea pappien paasto alkoi laskiaissunnuntaina. Kansa aloitti paaston laskiaistiistain jälkeen. Laskiaisena tuli voimaan myös muita rajoituksia. Esimerkiksi *Herra Martin* suomentaman keskiaikaisen maanlain mukaan paastonlaskiaisesta Olavin päivään asti ei saanut metsästää hirviä.

Alkuaan *laskiainen* on siis ollut rajoituksiin alistumista luopumalla herkuista ja huveista. *Pääsiäinen* on vastaavasti merkinnyt rajoituksista pääsemistä. Myös päivien laskeminen on ollut tärkeää, sillä laskiainen ja pääsiäisen ajankohdat täytyi määritellä joka vuosi erikseen. Se oli keskiajalla kuitenkin oppineiden kirkonmiesten tehtävä, ei tavallisen kansan päänsärky.

KAISA HÄKKINEN
Kirjoittaja on suomen kielen professori Turun yliopistossa.